

Warszawa, 04-10-2024

WRD.5140.2.12.2024.KLŻ

DECYZJA 70 /2024

Na podstawie przepisów art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 3 i 4, art. 3 pkt 1 i 3, art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), w trybie art. 104 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2024 r., poz. 572), w wyniku przeprowadzonego z urzędu postępowania administracyjnego,

ORZEKAM

wpisać do rejestru zabytków ruchomych województwa mazowieckiego pomnik dra Karola Rychlińskiego z 1932 r. (statua - odlew brąz, cokół - piaskowiec kielecki), zlokalizowany w Ząbkach, na terenie działki ew. nr 1 obr. 01-12 Ząbki, gm. loco, pow. wołomiński.

– Załączniki graficzne nr 1-4 z fotografiami obiektu stanowią integralną część niniejszej decyzji.

UZASADNIENIE

Dnia 12.06.2024 r. wpłynęło do urzędu pismo Prezesa Zarządu Mazowieckiego Szpitala Wojewódzkiego Drewnica Sp.z o.o., zawierające zgłoszenie, iż jest w posiadaniu informacji o potencjalnym zagrożeniu - w postaci dewastacji i planowanej kradzieży – wykonanego w 1932 r. i odsłoniętego w 1933 r. pomnika dra Karola Rychlińskiego, usytuowanego na obszarze należącej do Szpitala działki ew. nr 2/28 z obrębu 01-06, Ząbki. Ponadto w ww. piśmie Prezes Zarządu poinformował Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (MWKZ) o planowanym zabezpieczeniu obiektu (bezinwazyjne przeniesienie na teren chroniony, ogrodzony i monitorowany, przy nowym budynku szpitala). W związku z uzasadnioną obawą zniszczenia lub uszkodzenia zabytku, w oparciu o art. 10 ust. 2 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), MWKZ, pismem z dnia 5.07.2024 r. wszczął z urzędu postępowanie administracyjne w sprawie wpisania do rejestru zabytków ruchomych województwa mazowieckiego przedmiotowego pomnika. Organ powziął powyższe działania mając na uwadze wartości zabytkowe przedmiotowego dzieła, które jest związane z lokalną historią oraz dziejami placówki szpitalnej w Drewnicy i jej założyciela dra Rychlińskiego. Dnia 18.07.2024 r. dokonano oględzin ww. obiektu, podczas których wykonano dokumentację fotograficzną oraz został spisany protokół. W trakcie oględzin ustalono, iż obiekt został przeniesiony na działkę ew. nr 1 obręb 01-12 Ząbki.

Wieś Drewnica powstała w wyniku konfiskaty przez władze carskie po upadku Powstania Listopadowego i późniejszej parcelacji folwarku, który założył jeszcze w 1821 r. mjr Leon Drewnicki. W 1952 r. miejscowość została włączona w granice administracyjne miasta Ząbki.

W 1903 r. z inicjatywy Warszawskiego Towarzystwa Pomocy Lekarskiej i Opieki nad psychicznie i nerwowo chorymi (dalej: Towarzystwo) w Drewnicy utworzono szpital psychiatryczny (*Otwarcie schroniska w Drewnicy*, „Kurier Warszawski”, wyd. por., 1903, nr 136). Kierownikiem zakładu oraz jego kuratorem z ramienia Towarzystwa został jego inicjator, wybitny lekarz psychiatra dr Karol Rychliński

Wysłano w dniu2024-10-09.....

Listem

Podpis
Ce

(1864-1931), wieloletni wiceprezydent m.st. Warszawy. Funkcję tę pełnił do 1927 r. Szpital w Drewnicy uznawany był za wzorcowy, nowoczesny zakład opiekuńczo-leczniczy, w którym zastosowano pierwszy raz na terenach Polski system tzw. drzwi otwartych, polegający na zapewnieniu chorym możliwie największej swobody (*Urządzony wzorowo szpital*, „Kurier Polski”, 1913, nr 136).

Dwa lata po śmierci dra Rychlińskiego, dnia 25.06.1933 r., na terenie szpitala został uroczystie odsłonięty pomnik ku jego czci, wykonany według projektu artysty rzeźbiarza Michała Kamińskiego (1893-1944). Monument wystawiony został dzięki staraniom osób prywatnych oraz Zarządu Towarzystwa, które przekazało go zakładowi w Drewnicy (*Odsłonięcie pomnika w Drewnicy* „Kurier Warszawski”, wyd. por., 1933, nr 174; *Warszawskie Towarzystwo Pomocy Lekarskiej i Opieki nad psychicznie i nerwowo chorymi 1900-1935*, Warszawa, 1935, s. 15, 26, il.: s. 27, 32). Pierwotnie pomnik stał na skwerze przed portykiem pawilonu nr IV (pawilon im. Stanisława Kierbedzia), następnie na przełomie 1980/81 r. został translokowany i usytuowany po lewej stronie budynku. Aktualnie podjęto decyzję o przeniesieniu monumentu na teren obecnego szpitala przy ul. Rychlińskiego 1 (dz. ew. nr 1 obr. 01-12 Ząbki). Planowana jest jego konserwacja oraz docelowa ekspozycja w reprezentatywnym miejscu przed budynkiem nowej siedziby.

Odlana z brązu pełnopostaciowa rzeźba dra Karola Rychlińskiego w płaszczu, z laską i kapeluszem w ręku, została posadowiona na cokole, wykonanym z ciosu różowego piaskowca kieleckiego. Statua osadzona jest na kolistej bazie, na krawędzi której widnieje ryta sygnatura, pisana naprzemiennie majuskułą i minuskułą: „WYKONAŁ Kamiński Michał 1932 r. odlew K. PACZUSKI”. Posąg przedstawia wyprostowaną sylwetkę starszego mężczyzny, ubranego w elegancki, dwurzędowy, sięgający kolan płaszcz. Pomiędzy rozchylonymi połami okrycia wierzchniego widoczne są: marynarka, kamizelka i koszula z muszką. Rychliński stoi w lekkim rozkroku, z wysuniętą do przodu lewą nogą i swobodnie opuszczonymi wzdłuż ciała rękami: prawą wspartą na uchwycie laski, lewą, przyciskającą do palt trzymany za rondo kapelusz typu fedora. Głowa postaci uniesiona jest wysoko, ze wzrokiem skierowanym przed siebie, twarz cechuje realistyczny, portretowy modelunek. Posąg posadowiony jest na prostopadłościennym cokole z poziomo ryflowaną powierzchnią ścian i umieszczoną na froncie rytą inskrypcją: „DR. MED. / KAROL / RYCHLIŃSKI / 1864-1931 / TWÓRCA I KUTATOR / ZAKŁADU w DREWNICY”. Pierwotnie cokół umieszczony był na wykonanej również z piaskowca kieleckiego dwustopniowej podstawie, która pozostała w poprzedniej lokalizacji.

Statua jest w dość dobrym stanie zachowania, wymaga jedynie oczyszczenia w związku z dużym stopniem spatynowania. Na płaszczyźnie odlewu widoczne są także zanieczyszczenia, zacieki i niewielkie rysy. Cokół nosi ślady dewastacji (wyszczerbienia kamienia w wyniku prób podważenia rzeźby, ślady graffiti na tylnej ścianie). Na powierzchni kamienia widoczne są zawilgocenia, zabrudzenia oraz nieregularne miejscowe spękania powierzchniowe. Ponadto przez całą wysokość ciosu bieżą głąbokie, pionowe pęknięcia o charakterze strukturalnym (doraźnie zabezpieczone kitem).

Po przeanalizowaniu zgromadzonego materiału dowodowego MWKZ stoi na stanowisku, iż przedmiotowy pomnik posiada wartości historyczne i artystyczne, uzasadniające objęcie go wpisem do rejestru zabytków ruchomych, a jego trwałe zachowanie dla przyszłych pokoleń leży w interesie społecznym.

Pomnik o charakterze kommemoratywnym został wniesiony dla upamiętnienia dra Karola Rychlińskiego, „w dowód uznania dla jego niespożytych zasług i cnót obywatelskich” (*Warszawskie Towarzystwo Pomocy Lekarskiej...*, s. 15). Działalność doktora, w szczególności na rzecz szpitala w Drewnicy, stanowiącej obecnie część miasta Ząbki, miała istotne znaczenie nie tylko dla historii regionu, ale także rozwoju polskiej psychiatrii, dając podwaliny humanistycznego podejścia

do pacjentów oraz nowoczesnych trendów w terapii chorych przebywających w zakładach opiekuńczo-leczniczych. Wartość historyczna obiektu wynika zatem zarówno z biografii dra Rychlińskiego, jak również dziejów miejscowości, związanych z założoną i kierowaną przez niego placówką, która pomimo przekształceń zachowała ciągłość historyczną i kontynuację misji do dnia dzisiejszego (ob. Mazowiecki Szpital Wojewódzki Drewnica Sp. z o.o.). Jako plastyczny element kształtowania przestrzeni wokół ośrodka, stał się jego symbolem i stanowi relikw związany z dziejami lecznicy. Planowana ekspozycja monumentu przed nowym budynkiem szpitala zakłada kontynuację tradycji i podkreśla związek przedmiotowego obiektu także ze współczesną historią placówki. Jak podaje ówczesna literatura, u genezy idei upamiętnienia dra Rychlińskiego stali: „Zarząd Towarzystwa i grono wielbicieli”, którzy to przyczynili się do wzniesienia „pięknego pomnika w Drewnicy” (*Warszawskie Towarzystwo Pomocy Lekarskiej...*, s. 15). Zatem wyżej omówiony obiekt posiada dodatkowo wartości historyczne, jako dokument i świadectwo działalności Warszawskiego Towarzystwa Pomocy Lekarskiej i Opieki nad psychicznie i nerwowo chorymi oraz podejmowanych w okresie dwudziestolecia międzywojennego inicjatyw obywatelskich mających na celu upamiętnienie wybitnych działaczy społecznych.

Wartości artystyczne pomnika dr Karola Rychlińskiego wynikają przede wszystkim z wysokiej klasy rzeźby pomnikowej, reprezentującej portret statuaryczny. Portretowe ujęcie, ukazuje dra Rychlińskiego w pozie pełnej godności, podkreślając indywidualne cechy przedstawionej postaci. Charakteryzuje się ono prostotą, realizmem, a także dbałością o formę i detale. Rzeźba pomnikowa i portretowa była jednym z podstawowych aspektów twórczości autora pomnika Michała Kamieńskiego, który studiował rzeźbę i malarstwo w akademii petersburskiej w latach 1910–1914. Był on twórcą wielu pomników m.in.: Ignacego Jana Paderewskiego w Warszawie, Tadeusza Kościuszki, popiersia Napoleona - odtworzonego w 2011 r. na Placu Powstańców w Warszawie oraz rzeźb portretowych, m.in. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Franciszka Żwirki. Przedmiotowa figura jest charakterystyczna dla twórczości artysty i świadczy o dobrej technice rzeźbiarskiej oraz wysokiej klasie artystycznej autora. Wartość plastyczna monumentu doceniana była także przez współczesnych: „na skromnym cokole z ciosu kieleckiego wznosi się odlana w brązie postać dr. K. Rychlińskiego (...) bardzo prosta i szlachetna w ujęciu” (*Odślonięcie pomnika w Drewnicy...*, s. 6), „25 czerwca 1933 roku przybyła zakładowi poważna ozdoba w postaci pomnika Karola Rychlińskiego, „piękny i poważny pomnik twórcy i kuratora Drewnicy stoi na straży ukochanego przezeń dzieła i pożytecznych owoców pracy całego życia” (*Warszawskie Towarzystwo Pomocy Lekarskiej...*, s. 15, 26). Wysoka wartość artystyczna i historyczna przedmiotowego monumentu stawia go w szeregu cennych realizacji sztuki pomnikowej lat 30. XX w.

Należy podkreślić, iż ochrona wynikająca z art. 10 ust. 2 ustawy z 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, umotywowana jest uzasadnioną obawą zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. W danym przypadku istniało szczególnie ryzyko uszkodzenia lub zniszczenia obiektu ze względu na uprzednią jego ekspozycję w wyniku aktów wandalizmu i kradzieży. Powyższe zagrożenie było wysokie, ze względu na lokalizację obiektu na obecnie nieużytkowanym terenie dawnego Szpitala w Drewnicy (ob. Ząbki), w miejscu odosobnionym i zarośniętym zielenią, bez żadnego nadzoru.

Definicja zabytku zawarta w art. 3 pkt 1 ww. ustawy określa, iż zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt. 2 lit. a ww. ustawy, ochronie i opiece podlegają bez względu na stan zachowania zabytki ruchome będące w szczególności dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki

użytkowej. Z uwagi na zachowane wskazane wyżej wartości artystyczne pomnika dra Karola Rychlińskiego, z 1932 r. (statua - odlew brąz, cokół - piaskowiec kielecki), zlokalizowanego w Ząbkach, na terenie działki ew. nr 1 obr. 01-12 Ząbki, gm. loco, pow. wołomiński odpowiada definicji zabytku zawartej w art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zostaje zatem wpisany niniejszą decyzją do rejestru zabytków ruchomych województwa mazowieckiego i podlega ochronie prawnej.

Wobec powyższego orzeczono jak w sentencji.

POUCZENIE

Na podstawie art. 127 oraz art. 129 § 1 i 2 Kpa od niniejszej decyzji przysługuje stronom odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które należy złożyć za pośrednictwem tutejszego urzędu (na adres: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie, 00-373 Warszawa, ul. Nowy Świat 18/20) zgodnie z art. 129 § 2 Kpa w terminie 14 dni od jej doręczenia. W myśl art. 130 § 2 Kpa wniesienie odwołania w terminie wstrzymuje wykonanie decyzji.

Na podstawie art. 127a § 1 i 2 Kpa w trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec organu administracji publicznej, który wydał decyzję. W konsekwencji tego z dniem doręczenia organowi administracji publicznej oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja stanie się ostateczna i prawomocna.

UWAGA, NUMER REJESTRU ZABYTKÓW JEST NADAWANY PO STWIERDZENIU OSTATECZNOŚCI
NINIEJSZEJ DECYZJI

MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
Marcin Dawidowicz

Załączniki:

1. 4 x załącznik graficzny
2. Pouczenie o skutkach wpisu do rejestru zabytków

Otrzymują:

1. Mazowiecki Szpital Wojewódzki Drewnica Sp. z o.o., ul. K. Rychlińskiego 1, 05-091 Ząbki

2. 3x WUOZ aa (KLŻ) (nr rej., teczka, NID) *ten*

Do wiadomości:

1. Gmina Miasto Ząbki, ul. Wojska Polskiego 10, 05-091 Ząbki

**MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW**

ul. Nowy Świat 18/20, 00-373 Warszawa
tel.: 22 44 30 400, fax: 22 44 30 401

Załącznik nr 1

do decyzji MWKZ nr 70 /2024 z dnia 04 -10- 2024 wpisującej do rejestru zabytków ruchomych województwa mazowieckiego pomnik dra Karola Rychlińskiego z 1932 r. (statua - odlew brąz, cokół - piaskowiec kielecki), zlokalizowany w Ząbkach, na terenie działki ew. nr 1 obr. 01-12 Ząbki, gm. loco, pow. wołomiński.

Pomnik dra Karola Rychlińskiego z 1932 r. z postumentem

MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW

Marcin Dawidowicz

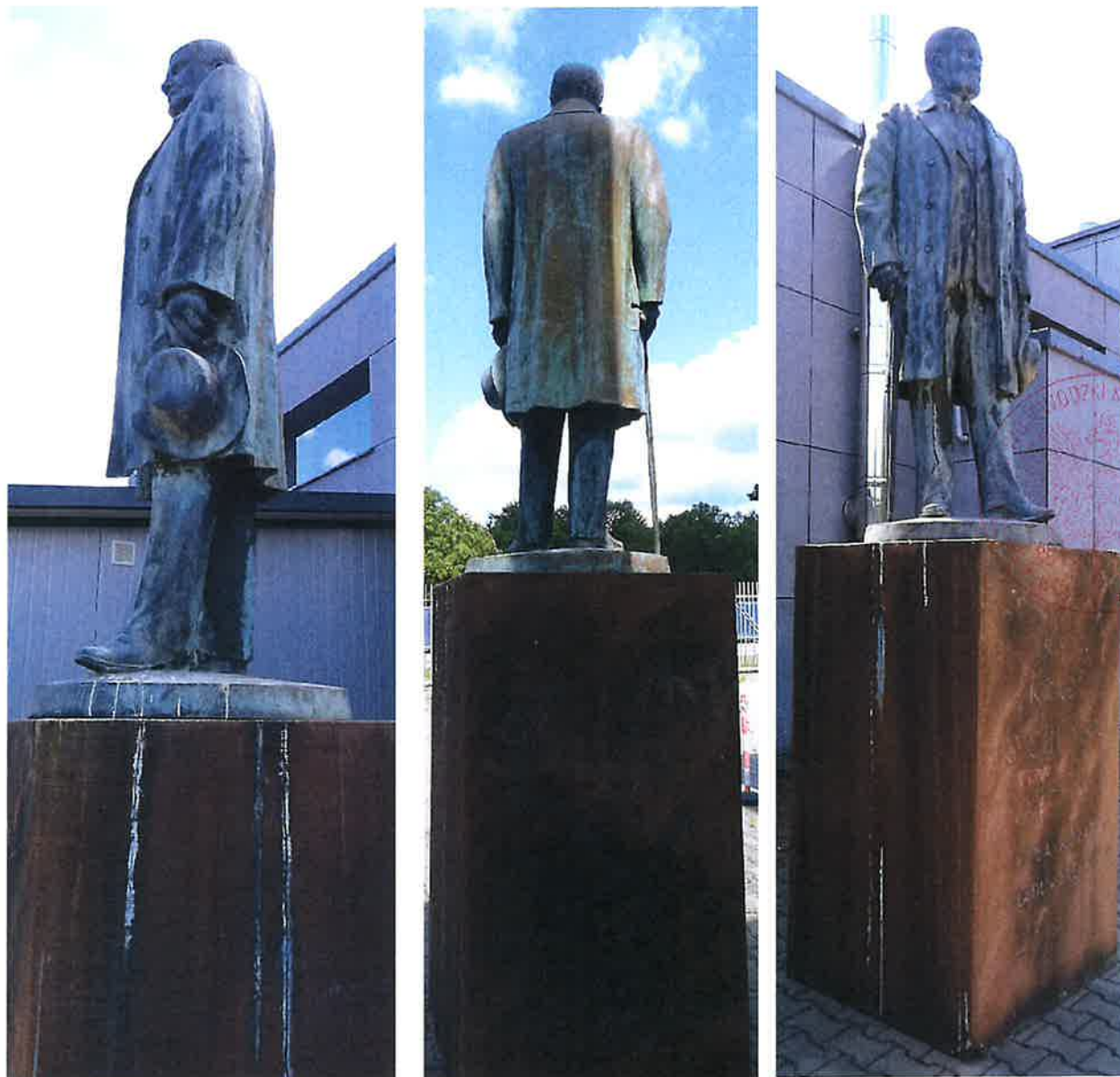
**MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW**

ul. Nowy Świat 18/20, 00-373 Warszawa

tel.: 22 44 30 400, fax: 22 44 30 401

Załącznik nr 2

do decyzji MWKZ nr 70 /2024 z dnia 04-10-2024 wpisującej do rejestru zabytków ruchomych województwa mazowieckiego pomnik dra Karola Rychlińskiego z 1932 r. (statua - odlew brąz, cokół - piaskowiec kielecki), zlokalizowany w Ząbkach, na terenie działki ew. nr 1 obr. 01-12 Ząbki, gm. loco, pow. wołomiński.

Pomnik dra Karola Rychlińskiego z 1932 r., widoki z boków i z tyłu

MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
Martin Dawidowicz

**MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTEKÓW**

ul. Nowy Świat 18/20, 00-373 Warszawa
tel.: 22 44 30 400, fax: 22 44 30 401

Załącznik nr 3

do decyzji MWKZ nr *70*/2024 z dnia *04-10-2024* wpisującej do rejestru zabytków ruchomych województwa mazowieckiego pomnik dra Karola Rychlińskiego z 1932 r. (statua - odlew brąz, cokół - piaskowiec kielecki), zlokalizowany w Ząbkach, na terenie działki ew. nr 1 obr. 01-12 Ząbki, gm. *loco*, pow. wołomiński.

Pomnik dra Karola Rychlińskiego z 1932 r., statua - odlew brąz

**MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTEKÓW**

Marcin Dawidowicz

**MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTEKÓW**

ul. Nowy Świat 18/20, 00-373 Warszawa
tel.: 22 44 30 400, fax: 22 44 30 401

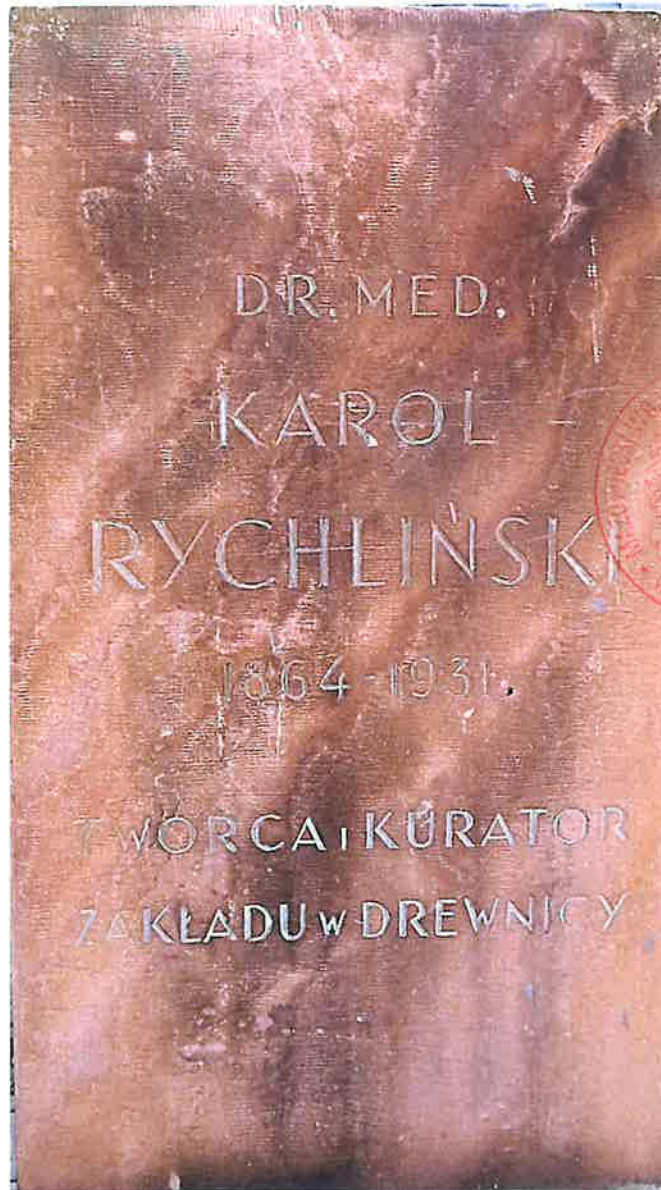
www.mwzkz.pl

Załącznik nr 4

do decyzji MWKZ nr 70/2024 z dnia 04-10-2024 wpisującej do rejestru zabytków ruchomych województwa mazowieckiego pomnik dra Karola Rychlińskiego z 1932 r. (statua - odlew brąz, cokół - piaskowiec kielecki), zlokalizowany w Ząbkach, na terenie działki ew. nr 1 obr. 01-12 Ząbki, gm. loco, pow. wołomiński.

Baza statuy z sygnaturą: „WYKONAŁ Kamiński Michał 1932 r. odlew K. PACZUSKI”.

Kamienny cokół statuy z rytą inskrypcją: „DR. MED. / KAROL / RYCHLIŃSKI / 1864-1931. / TWÓRCA I KUTATOR / ZAKŁADU w DREWNICY”.

MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTEKÓW
Marcin Dawidowicz

